

MARIAN KUC

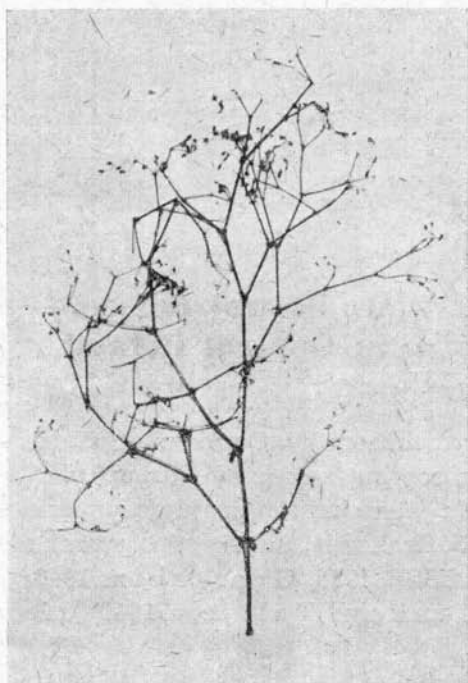
***Gypsophila trichotoma* W e n d. w środkowej Polsce. — *Gypsophila trichotoma* W e n d. in Central Poland**

W początkach listopada 1956 roku znalazłem w Ostrowcu Świętokrzyskim (koło Skarżyska) roślinę synantropijną z rodziny *Caryophyllaceae*, która, jak się okazało po porównaniu jej z okazami znajdującymi się w Zielniku Instytutu Botaniki PAN w Krakowie, należy do gatunku *Gypsophila trichotoma* W e n d. (Flora ZSSR 1936, Grossheim 1949, Kryłow 1931, Majewski 1954, Stankow, Talijew 1949), nie znanego dotąd z Polski.

Podaję poniżej diagnozę tego gatunku.

Gypsophila trichotoma W e n d. (1835) — (*G. perfoliata* M. B. — non L., *G. perfoliata* β *tomentosa* S e r., *G. scorzonnerifolia* [K r a ś a n] A s c h. et G r a e b n. — non S e r., *G. trichotoma* β *pubescens* F e n z l.). Roślina wieloletnia, 40—100 cm wysoka, o stosunkowo słabo rozwiniętym systemie korzeniowym, z wyraźnymi, prawie płozącymi się pędami zimującymi. Słabo płoząca się łodyga, już od samego dołu silnie, zazwyczaj dichotomicznie rozgałęziona, w górze bardzo luźna i trójdzielna (ryc. 1, 2), w dolnej i środkowej części gęsto i krótko omszona, zwłaszcza pod węzłami, w górze zaś zupełnie naga. Liście do 7 cm długie i $\pm$ 3 cm szerokie, długo lancetowate, w szczycie tępe, szorstkie i gruczołkowato omszone, w dole niewyraźnie sercowate i połączone wąską błoną, o 5 nerwach, z których trzy są szczególnie wyraźne. Szypułki kwiatowe bardzo cienkie, 4—6 razy dłuższe od kielicha. Kwiaty drobne, 2—2,5 mm długie, dzwonkowate, ciemnoczerwone lub fioletowe. Płatki do połowy rozcięte, tępe, do 2 razy dłuższe niż szerokie, nieco dłuższe od działek. Torebka o $1\frac{1}{2}$ raza dłuższa od kielicha. Nasiona drobne, słabo gruczołowate. Kwitnie od czerwca do sierpnia.

Z okazów zebranych w dn. 8 XI w Ostrowcu Świętokrzyskim większość była już uschnięta, a ich torebki bądź już wysypały zupełnie nasiona, bądź też zawierały ich niewiele. Z dolnych rozetek liści odrastały

Ryc. 1. Owocujący szczyt łodygi *Gypsophila trichotoma* Wend.

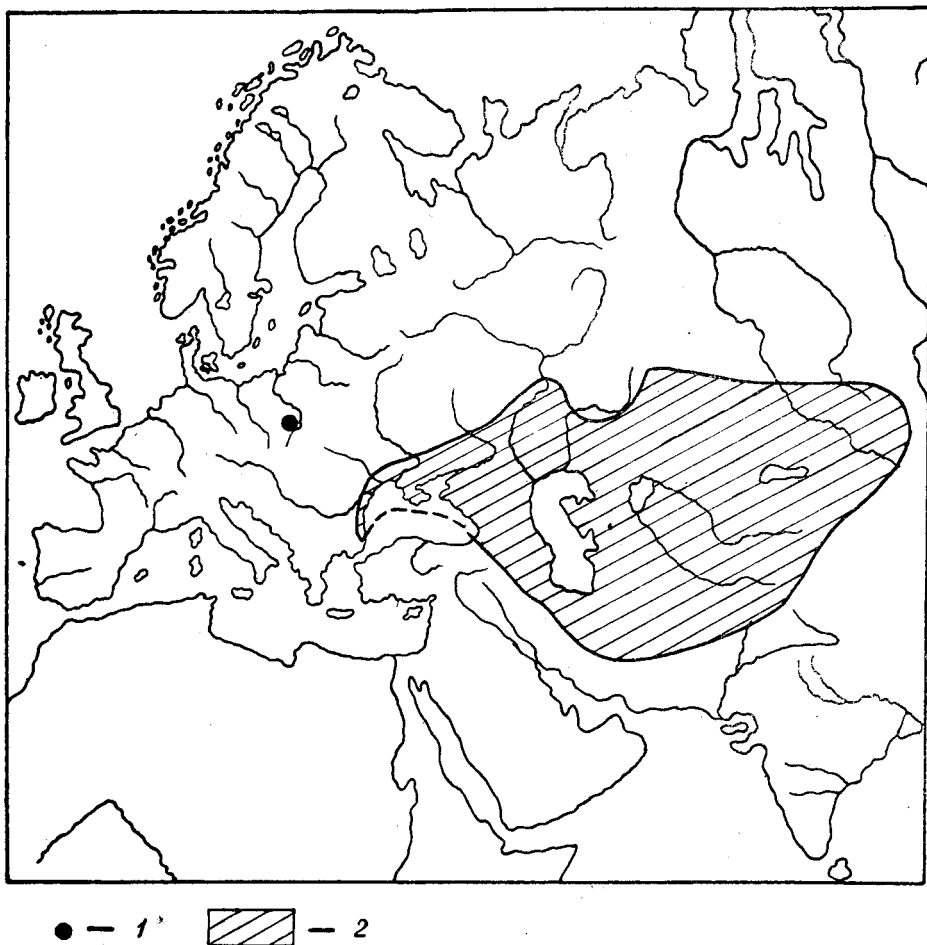

Ryc. 2. Górna część pędu *Gypsophila trichotoma* Wend. przed zakwitnięciem

nowe pędy zimujące, które posiadały bardzo dużo małych pączków kwiatowych, a znacznie mniej pączków rozkwitających, czy też rozwiniętych kwiatów.

G. trichotoma Wend. należy do serii *Trichotomae* Schischk., do sekcji *Eugypsophila* Boiss., i do podrodzaju *Rokejeka* Graebn. (Flora ZSSR 1936). Gatunkiem najbliższym z nią spokrewnionym jest *G. scorzoneriifolia* Ser., z którym często była mylona. Różni się ona jednak, jak to wykazał Szyszkin (Flora ZSSR 1936), zasadniczo od *G. trichotoma* owłosieniem gruczołowatym w kwiatowych partiach łodygi w przeciwieństwie do dolnych części pędu, który jest zupełnie nagi.

Rozmieszczenie geograficzne *G. trichotoma* pokrywa się prawie dokładnie z obszarem irano-turańskim. Zasięg jej obejmuje (ryc. 3): wybrzeża Bułgarii (Stojanow 1933) i Rumunii (Grecescu 1898), Ukrainę, Krym, dolną Wołgę, Zawołże (Flora ZSSR 1936, Lindeman 1881, Majewski 1954), Kazachstan, obszary między Morzem Czarnym a Kaspijskim, Przedkaukazie, Kaukaz, Armenię, Iran, rejon Aralsko-Kaspijski, zachodnią Syberię, Altaidy, Stalińsk, rejon Jatyski, Mongolię Zachodnią, górny Irtysz, Takyrka, Turkiestan (Sapożnikow, Szyszkin 1918, Flora ZSSR 1936, Ledebour 1842, Velenovskij 1898).

Ryc. 3. Rozmieszczenie *Gypsophila trichotoma* Wend. 1 — nowo odnalezione stanowisko synantropijne, 2 — naturalny zasięg

G. trichotoma w swojej ojczyźnie rośnie na glebach silnie zasolonych, głównie przez NaCl i Na_2SO_4 (Rübel 1930), czyli na tak zwanych sołńcach i sołńczakach. Zalegają one zazwyczaj wybrzeża morskie, pustynie i półpustynie oraz stepopustynie, a rzadziej stepy. Poza tym wyjątkowo spotyka się ją również na polach uprawnych leżących odłogiem (Flora ZSSR 1936, Majewski 1954). Oprócz miejsc suchych i otwartych występuje także w zaroślach otaczających bagna, jeziora i wielkie rzeki. W skrajnych warunkach wilgotnościowych spotyka się ją jeszcze na błotach zasolonych o niewysokim poziomie wody gruntowej (Keller 1912).

W Ostrowcu Świętokrzyskim *G. trichotoma* występuje jako chwast (*antropofit*). Rośnie w dużych i bujnych kępach na przeładunkowej stacji kolejowej, pod murami pobliskich domów, na placach, pod płotami i na świeżo wywiezionym rumoszu po pracach budowlanych oraz na terenie pobliskiej huty. Nie ulega wątpliwości, że została ona zawleczona z transportem kolejowym.

Sądząc po stosunkowo dużej przestrzeni, jaką tam zajmuje, po tendencji do dalszego rozprzestrzeniania się oraz po dobrej żywotności, rośnie ona w Ostrowcu Świętokrzyskim zapewne już od kilku lat.

Z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie

LITERATURA

1. Ascherson P., Graebner P. 1929. Synopsis der Mitteleuropäischen Flora. T. V, cz. 2. Lipsk.
2. Fjedenko A., Flerow A. 1910. Flora jewropejskoj Rossii. Petersburg.
3. Flora ZSRR. 1936. T. VI. Izdat. Ak. Nauk ZSRR. Moskwa — Leningrad.
4. Gajewski W. 1937. Elementy flory polskiego Podola. *Planta Polonica*. T. V. Warszawa.
5. Grecescu D. 1898. Conspectul Florei României. Bukareszt.
6. Grossheim A. 1949. Opredjelitjel rastjenij Kawkaza. Moskwa.
7. Grubow W. 1955. Konspjekt flory mongolskoj narodnoj respubliki. Izdat. Ak. Nauk. ZSSR. Moskwa — Leningrad.
8. Keller B. 1912. Botaniko-geograficzeskije issledowanija. Cz. I. Pietrograd.
9. Kryłow P. 1931. Flora zapadnoj Sibiri. T. V. Tomsk.
10. Ledebour C. 1842. *Flora Rossica*. T. I. Stuttgart.
11. Lindeman E. 1881. *Flora Chersonensis*. T. I. Odessa.
12. Majewski A. 1954. Flora sredniej połosy jewropejskoj czasti SSSR. Moskwa — Leningrad.
13. Rastitjelnyj pokrow SSSR. T. II. 1956. Izdat. Ak. Nauk. SSSR. Moskwa — Leningrad.
14. Rübél E. 1930. Pflanzengesellschaften der Erde. Berlin.
15. Sapoznikow W., Szyszkina B. 1918. Rastitjelnost Zajsanskago ujezda. Tomsk.
16. Stojanow N., Stefanow B. 1933. Flora na Bălgarija. Sofia.
17. Stankow S., Talijew W. 1949. Opredjelitjel wysszich rastjenij jewropejskoj czasti SSSR. Moskwa.
18. Talijew W. 1941. Opredjelitjel wysszich rastjenij. Moskwa.
19. Velenovský J. 1898. *Flora Bulgarica*. Suppl. I. Praga.

SUMMARY

In the present paper the author submits a description of a locality of *Gypsophila trichotoma* W e n d. at Ostrowiec Świętokrzyski, a species recorded in Poland for the first time. In its native country (the Iranian-Turanian region) this plant grows on saline soils of marine coastal dunes, in deserts, semi-deserts, steppe and steppe-deserts. In Poland it occurs as a weed growing in the precincts of a transit railway station and in its close vicinity. It has thrived there for several years and spreads extensively without showing any symptoms of underdevelopment. This proves that this plant is able to occur outside its natural border of distribution as an anthropophyte weed.

Botanical Institute of the Polish Academy of Sciences, Kraków.